ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

PAOLO MENGOZZI

της 11ης Σεπτεμβρίου 2008 [1]

I — Εισαγωγή

1. Με απόφαση της 15ης Μαρτίου 2007, το Bayerisches Landessozialgericht München (Γερμανία) υπέβαλε στο Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν, το πρώτο, την ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971 [2], και, το δεύτερο, την ερμηνεία των άρθρων 18 ΕΚ, 39 ΕΚ και 49 ΕΚ.

2. Τα ερωτήματα αυτά υποβλήθηκαν στο πλαίσιο εκδικάσεως αγωγής που άσκησε η Petra von Chamier-Glisczinski κατά του DeutscheAngestellten-Krankenkasse (στο εξής: DAK) με αίτημα την επιστροφή εξόδων στα οποία υποβλήθηκε κατά την παραμονή της σε ίδρυμα περίθαλψης της Αυστρίας.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.
2 — ΕΕ L 149, σ. 2.

II — Κανονιστικό πλαίσιο

Α — *Κοινοτικό δίκαιο*

1. Οι εφαρμοστέες διατάξεις της Συνθήκης

3. Το άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ ορίζει τα ακόλουθα:

«Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην παρούσα Συνθήκη και στις διατάξεις που θεσπίζονται για την εφαρμογή της.»

4. Δυνάμει του άρθρου 39, παράγραφοι 1 έως 3, ΕΚ:

«1. Εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εντός της Κοινότητας.

2. Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων συνεπάγεται την κατάργηση κάθε διακρίσεως λόγω ιθαγενείας μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών, όσον αφορά την απασχόληση, την αμοιβή και τους άλλους όρους εργασίας.

3. Με την επιφύλαξη των περιορισμών που δικαιολογούνται για λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας και δημοσίας υγείας, η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων περιλαμβάνει το δικαίωμά τους:

α) να αποδέχονται κάθε πραγματική προσφορά εργασίας,

β) να διακινούνται ελεύθερα για τον σκοπό αυτόν εντός της επικρατείας των κρατών μελών,

γ) να διαμένουν σε ένα από τα κράτη μέλη με τον σκοπό να ασκούν εκεί ορισμένη εργασία σύμφωνα με τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που διέπουν την απασχόληση των εργαζομένων υπηκόων αυτού του κράτους μέλους,

δ) να παραμένουν στην επικράτεια ενός κράτους μέλους και μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας, κατά τους όρους που θα αποτελέσουν αντικείμενο κανονισμών εφαρμογής που θα εκδώσει η Επιτροπή.»

5. Το άρθρο 49, πρώτο εδάφιο, ΕΚ ορίζει τα ακόλουθα:

«Στο πλαίσιο των κατωτέρω διατάξεων, οι περιορισμοί της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στο εσωτερικό της Κοινότητας απαγορεύονται όσον αφορά τους υπηκόους των κρατών μελών που είναι εγκατεστημένοι σε κράτος της Κοινότητας άλλο από εκείνο του αποδέκτου της παροχής.»

2. Το παράγωγο δίκαιο

6. Οι υφιστάμενες διαφορές μεταξύ των εθνικών ρυθμίσεων στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως αποτελούν αναμφισβήτητα παράγοντα που παρακωλύει την κινη-

τικότητα των εργαζομένων. Για τον λόγο αυτό, οι συντάκτες της Συνθήκης της Ρώμης ανέθεσαν στο Συμβούλιο την αρμοδιότητα να λαμβάνει, στον τομέα αυτόν, «τα αναγκαία μέτρα για την εγκαθίδρυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων». Ειδικότερα, το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 42 ΕΚ) προέβλεπε τη θέσπιση «ενός συστήματος που να εξασφαλίζει στους διακινούμενους εργαζομένους και στους εξ αυτών έλκοντες δικαιώματα:

α) τον συνυπολογισμό όλων των περιόδων που λαμβάνονται υπόψη από τις διάφορες εθνικές νομοθεσίες, για την κτήση και τη διατήρηση του δικαιώματος προς λήψη παροχής όπως και για τον υπολογισμό του ύψους αυτής,

β) την καταβολή των παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν στις επικράτειες των κρατών μελών.»

7. Η αρμοδιότητα αυτή έχει ασκηθεί από το Συμβούλιο, ήδη από το 1958, με τη θέσπιση κανονισμού περί συντονισμού των εθνικών νομοθεσιών στους διάφορους τομείς της κοινωνικής ασφαλίσεως, εφαρμοστέου στους διαφόρους κινδύνους που καλύπτει η εν λόγω νομοθεσία. Σήμερα, ο συντονισμός αυτός εξασφαλίζεται από τον κανονισμό 1408/71 [3], το αρχικό κείμενο του οποίου έχει τροποποιηθεί επανειλημμένα.

3 — Οι διατάξεις του κανονισμού 1408/71 συμπληρώθηκαν με τον κανονισμό (ΕΚ) 574/72 του Συμβουλίου, της 21ης Μαρτίου 1972, περί του τρόπου εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ.0138).

8. Κρίσιμο για την παρούσα δίκη είναι ιδίως το άρθρο 19, παράγραφοι 1 και 2, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού, το οποίο ορίζει τα εξής:

«1. Ο μισθωτός ή μη μισθωτός που κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους άλλο από το αρμόδιο κράτος μέλος και καλύπτει τους όρους που απαιτούνται από τη νομοθεσία του αρμόδιου κράτους για να έχει δικαίωμα παροχών, αφού ληφθούν υπόψη, εφόσον συντρέχει περίπτωση, οι διατάξεις του άρθρου 18, λαμβάνει στο κράτος της κατοικίας του:

α) παροχές σε είδος που χορηγούνται για λογαριασμό του αρμοδίου φορέα από τον φορέα του τόπου κατοικίας, σύμφωνα με τη νομοθεσία που ισχύει για τον φορέα αυτόν, σαν να ήταν ασφαλισμένος σε αυτόν·

β) παροχές σε χρήμα που καταβάλλονται από τον αρμόδιο φορέα σύμφωνα με τη νομοθεσία που εφαρμόζει αυτός. Πάντως, οι παροχές αυτές δύνανται, κατόπιν συμφωνίας μεταξύ του αρμοδίου φορέα και του φορέα του τόπου κατοικίας, να καταβάλλονται από τον τελευταίο, για λογαριασμό του πρώτου σύμφωνα με τη νομοθεσία του αρμοδίου κράτους.

2. Οι διατάξεις της παραγράφου 1 εφαρμόζονται κατ' αναλογία, επί των μελών της οικογένειας που κατοικούν στο έδαφος κράτους μέλους άλλου από το αρμόδιο κράτος μέλος, εφόσον δεν δικαιούνται των παροχών αυτών σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους στο έδαφος του οποίου κατοικούν.»

9. Σκόπιμο είναι να υπενθυμιστεί, επίσης, το κείμενο του άρθρου 22, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, υπό i, του κανονισμού, το οποίο έχει ως εξής:

«1. Ο μισθωτός ή μη μισθωτός, ο οποίος πληροί τις απαιτούμενες από τη νομοθεσία του αρμοδίου κράτους προϋποθέσεις για να έχει δικαίωμα παροχών, αφού ληφθούν υπόψη ενδεχομένως οι διατάξεις του άρθρου 18, και:

[…]

β) ο οποίος, αφού απέκτησε το δικαίωμα παροχών εις βάρος του αρμοδίου φορέα, έλαβε την έγκριση του φορέα αυτού να επιστρέψει στο έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο κατοικεί ή να μεταφέρει την κατοικία του στο έδαφος άλλου κράτους μέλους,

[…]

έχει δικαίωμα:

i) παροχών σε είδος που χορηγούνται, για λογαριασμό του αρμοδίου φορέα από το φορέα του τόπου διαμονής ή κατοικίας, σύμφωνα με τη νομοθεσία που εφαρμόζεται από το φορέα αυτόν, σαν να ήταν ασφαλισμένος σε αυτόν. Η διάρκεια χορηγήσεως των παροχών αυτών διέπεται πάντως από τη νομοθεσία του αρμοδίου κράτους.»

10. Το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει επίσης, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, στο άρθρο 10 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968 [4], περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας. Το άρθρο αυτό καταργήθηκε [5] με το άρθρο 38 της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα

4 — ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33.
5 — Από τις 30 Απριλίου 2006.

των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ [6]. Η παράγραφος 1 του εν λόγω άρθρου ορίζει τα εξής:

«Ανεξαρτήτως της ιθαγενείας των, έχουν δικαίωμα εγκαταστάσεως μετά του εργαζομένου υπηκόου ενός Κράτους μέλους που απασχολείται στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους τα εξής πρόσωπα:

α) έκαστος των συζύγων και οι κατιόντες τους οι οποίοι έχουν ηλικία κάτω των 21 ετών ή συντηρούνται απ' αυτόν·

β) οι ανιόντες του εργαζομένου αυτού και του συζύγου του, τους οποίους αυτός συντηρεί.»

Β — *Εθνικό δίκαιο*

11. Απαντώντας σε ερώτημα του Δικαστηρίου, η Γερμανική Κυβέρνηση εξέθεσε τις γενικές γραμμές του καθεστώτος ασφαλίσεως κατά του κινδύνου αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως, το οποίο προβλέπει το βιβλίο XI του Sozialgesetzbuch (στο εξής: SGB).

12. Το καθεστώς αυτό προβλέπει τρεις μορφές παρεμβάσεων υπέρ των μη δυναμένων να αυτοεξυπηρετηθούν προσώπων.

13. Το άρθρο 36 του βιβλίου XI του SGB ορίζει ότι τα πρόσωπα τα οποία χρειάζονται φροντίδα και περίθαλψη κατ' οίκον δικαιούνται *παροχές σε είδος* χορηγούμενες από το προσωπικό των υπηρεσιών περίθαλψης κατ' οίκον που είναι συμβεβλημένες με το Ταμείο ασφαλίσεως κατά της αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως. Τα σχετικά έξοδα βαρύνουν το Ταμείο μέχρις ένα ανώτατο ποσό, το οποίο κυμαίνεται ανάλογα με τον βαθμό αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως του δικαιούχου. Για την κατηγορία III, το εν λόγω ανώτατο όριο ανέρχεται σε 1 432 ευρώ μηνιαίως και μπορεί να φθάσει τα 1 918 ευρώ μηνιαίως στις περιπτώσεις που απαιτούν εντατική και συνεχή φροντίδα η οποία συνεπάγεται ιδιαίτερα υψηλά έξοδα. Το Ταμείο αποδίδει τα σχετικά έξοδα βάσει τιμολογίων που καθορίζονται με τη σύμβαση παροχής υπηρεσιών η οποία συνάπτεται με τις διάφορες υπηρεσίες περίθαλψης κατ' οίκον. Η ιατρική περίθαλψη κατ' οίκον δεν υπάγεται στις παροχές σε είδος που προβλέπει το άρθρο 36 και καλύπτεται από την ασφάλιση ασθενείας.

14. Το άρθρο 37 του βιβλίου XI SGB ορίζει ότι τα μη δυνάμενα να αυτοεξυπηρετηθούν πρόσωπα μπορούν να λάβουν *μηνιαίο επίδομα συμπαράστασης* εφόσον μεριμνούν τα ίδια για την εκ μέρους τρίτων παροχή των υπηρεσιών περιθάλψεως και φροντίδας τις

6 — ΕΕ L 158, σ. 77.

οποίες χρειάζονται. Το επίδομα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ελεύθερα από τον δικαιούχο, συνεπώς και για την πληρωμή παροχών που δεν καλύπτονται από την ασφάλιση ή χορηγούνται από προσωπικό που δεν ανήκει στις συμβεβλημένες υπηρεσίες. Το ύψος του κυμαίνεται ανάλογα με τον βαθμό αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως. Για την κατηγορία III ανέρχεται σε 665 ευρώ μηνιαίως.

15. Το άρθρο 38 του βιβλίου XI SGB προβλέπει τις λεγόμενες *μικτές* παροχές. Βάσει της διατάξεως αυτής, ο ασφαλισμένος ο οποίος δεν λαμβάνει το σύνολο των παροχών σε είδος που δικαιούται μπορεί να λάβει *συγχρόνως* το επίδομα συμπαράστασης του άρθρου 37, το ποσό του οποίου μειώνεται κατά ποσοστό αντίστοιχο με το ποσοστό χρησιμοποιήσεως των παροχών σε είδος. Στον δικαιούχο απόκειται να αποφασίσει σε ποιο ποσοστό επιθυμεί να χρησιμοποιήσεις τις παροχές σε είδος. Οι μικτές παροχές ανταποκρίνονται στην ανάγκη να επιτραπεί μεγαλύτερη αυτονομία της οργανώσεως της φροντίδας κατ' οίκον προς τα μη δυνάμενα να αυτοεξυπηρετηθούν πρόσωπα.

16. Οι παροχές που υπερβαίνουν τα ανώτατα όρια τα οποία προβλέπει η ασφάλιση αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως βαρύνουν το μη δυνάμενο να αυτοεξυπηρετηθεί άτομο.

17. Τέλος, βάσει του άρθρου 43 του βιβλίου XI SGB, το οποίο επικαλείται με τις παρατηρήσεις της η Επιτροπή, τα μη δυνάμενα να αυτοεξυπηρετηθούν πρόσωπα δικαιούνται πλήρη φροντίδα σε ίδρυμα περίθαλψης όταν η φροντίδα κατ' οίκον ή η μερική φροντίδα σε ίδρυμα περίθαλψης δεν είναι δυνατή ή δεν μπορεί να προσφερθεί λόγω της ιδιαιτερότητας της συγκεκριμένης περιπτώσεως. Το Ταμείο ασφαλίσεως κατά της αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως καλύπτει τα έξοδα νοσηλείας, τα ιατρικά έξοδα και τα έξοδα κοινωνικής συνδρομής μέχρις ένα ανώτατο όριο που ανέρχεται σε 1 432 ευρώ για τα μη δυνάμενα να αυτοεξυπηρετηθούν άτομα της κατηγορίας III. Συνολικά, οι δαπάνες που βαρύνουν το Ταμείο δεν πρέπει να υπερβαίνουν το 75 % του συνολικού ποσού των δαπανών για τη νοσηλεία, τη φροντίδα και τη στέγαση του μη δυνάμενου να αυτοεξυπηρετηθεί προσώπου. Το άρθρο 43 προβλέπει επίσης ότι η ετήσια δαπάνη Ταμείου ασφαλίσεως κατά της αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως για τους ασφαλισμένους στους οποίους παρέχεται πλήρης περίθαλψη σε ίδρυμα περίθαλψης δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 15 339 ευρώ ανά ασφαλισμένο. Τα εν λόγω ανώτατα όρια δεν ισχύουν σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Ο ασφαλισμένος που επιλέγει πλήρη φροντίδα σε ίδρυμα περίθαλψης, μολονότι το Ταμείο κρίνει ότι αυτό δεν είναι απαραίτητο, δικαιούται συνδρομή ίση με το ανώτατο όριο που προβλέπει το άρθρο 36 για την κατηγορία αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως στην οποία υπάγεται.

III — Κύρια δίκη και προδικαστικά ερωτήματα

18. Η P. von Chamier-Glisczinski, γερμανίδα υπήκοος και κάτοικος Μονάχου, η οποία ήταν ανίκανη να αυτοεξυπηρετηθεί, ελάμβανε από τον DAK, οργανισμό κοινωνικής ασφαλίσεως στον οποίο ήταν ασφαλισμένη μέσω του συζύγου της, τις ασφαλιστικές παροχές λόγω αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως τις οποίες προβλέπει το άρθρο 38 του βιβλίου XI SGB (μικτές παροχές).

19. Στις 27 Αυγούστου 2001, η P. von Chamier-Glisczinski ζήτησε από τον DAK να της χορηγηθούν οι παροχές σε είδος τις οποίες εδικαιούτο βάσει της γερμανικής νομοθεσίας από ίδρυμα περίθαλψης της Αυστρίας, στο οποίο σκόπευε να νοσηλευθεί. Το αίτημα αυτό απορρίφθηκε από τον DAK με απόφαση της 31ης Αυγούστου 2001, στην οποία αναφερόταν ως λόγος απορρίψεως ότι, σε περιπτώσεις όπως αυτή της P. von Chamier-Glisczinski, το αυστριακό δίκαιο δεν προβλέπει υπέρ των ασφαλισμένων στο αυστριακό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας τη χορήγηση παροχών σε είδος. Σύμφωνα με τον DAK, η P. von Chamier-Glisczinski εδικαιούτο μόνον το επίδομα συμπαράστασης του άρθρου 37 του βιβλίου XI του Sozialgeseztbuch, που αντιστοιχούσε στην κατηγορία III, ύψους 1 300 DEM (664,68 ευρώ).

20. Από τις 17 Σεπτεμβρίου 2001 έως τις 18 Δεκεμβρίου 2003, η P. von Chamier-Glisczinski νοσηλεύθηκε σε ίδρυμα περίθαλψης αναγνωρισμένο από το κράτος στην Αυστρία, όπου είχε μεταβεί, διότι, όπως αναφέρεται στην απόφαση περί παραπομπής, ο σύζυγός της είχε την πρόθεση να αναζητήσει εργασία στην Αυστρία.

21. Με απόφαση της 20ής Μαρτίου 2002, ο DAK απέρριψε την ένσταση που υπέβαλε η P. von Chamier-Glisczinski κατά της αποφάσεως της 31ης Αυγούστου 2001. Η P. von Chamier-Glisczinski άσκησε ενώπιον του Sozialgericht München αγωγή που απορρίφθηκε με απόφαση της 11ης Οκτωβρίου 2005. Κατά της αποφάσεως αυτής, άσκησε έφεση ενώπιον του Bayerisches Landessozialgericht München, υποβάλλοντας εκ νέου αίτημα επιστροφής των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε λόγω της παραμονής της στο αυστριακό ίδρυμα περίθαλψης, μέχρι του ποσού της διαφοράς μεταξύ του επιδόματος θεραπείας που ελάμβανε και του ανωτάτου ορίου μέχρι του οποίου ο αρμόδιος φορέας καλύπτει τα έξοδα των παροχών σε είδος του άρθρου 36 του βιβλίου XI SGB για τα πρόσωπα που ανήκουν στην κατηγορία III.

22. Το Bayerisches Landessozialgericht München, κρίνοντας ότι η επίλυση της διαφοράς εξαρτάται από την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει το άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 σε συνδυασμό, ενδεχομένως, με την παράγραφο 2 του άρθρου αυτού, να ερμηνευθεί, λαμβανομένων υπόψη των διατάξεων των άρθρων 18 ΕΚ, 39 ΕΚ και 49 ΕΚ και του άρθρου 10 του κανονισμού 1612/68, υπό την έννοια ότι ο μισθωτός ή ο μη μισθωτός και τα μέλη της οικογενείας του δεν λαμβάνουν καμία παροχή σε χρήμα ούτε επιστροφή ιατρικών εξόδων για λογαριασμό του αρμόδιου φορέα, από τον φορέα του τόπου κατοικίας, εφόσον οι διατάξεις της νομοθεσίας που έχουν εφαρμογή για τον εν λόγω φορέα δεν προβλέπουν παροχές σε είδος αλλά μόνο σε χρήμα υπέρ των προσώπων που υπάγονται στον φορέα αυτόν;

2) Ελλείψει της αξιώσεως αυτής, υφίσταται, βάσει των άρθρων 18 ΕΚ, 39 ΕΚ και 49 ΕΚ, αξίωση αναλήψεως των δαπανών

–κατόπιν προηγούμενης έγκρισης– για την παραμονή σε ίδρυμα περίθαλψης εντός άλλου κράτους μέλους, κατά του αρμοδίου φορέα, μέχρι του ύψους των παροχών που οφείλονται εντός του αρμοδίου κράτους μέλους;»

IV — Διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

23. Το αιτούν δικαστήριο ενημέρωσε το Δικαστήριο στις 18 Σεπτεμβρίου 2007 ότι, κατόπιν του θανάτου της P. von Chamier-Glisczinski, η δίκη επαναλαμβάνεται από τον σύζυγό της και ότι τα προδικαστικά ερωτήματα διατηρούνται.

24. Δυνάμει του άρθρου 23, παράγραφοι 2 και 3, του Οργανισμού του Δικαστηρίου, η ενάγουσα της κύριας δίκης, η Επιτροπή, η Γερμανική και η Νορβηγική Κυβέρνηση κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, ενώ εξέθεσαν και προφορικά τις απόψεις τους κατά την προφορική συζήτηση που διεξήχθη στις 12 Ιουνίου 2008.

25. Σύμφωνα με το άρθρο 104, παράγραφος 5, του Κανονισμού Διαδικασίας, το Δικαστήριο ζήτησε διευκρινίσεις από το αιτούν δικαστήριο. Επίσης, το Δικαστήριο έθεσε ορισμένα ερωτήματα στη Γερμανική Κυβέρνηση ζητώντας της να απαντήσει εγγράφως.

V — Νομική ανάλυση

A — *Προκαταρκτικές παρατηρήσεις*

26. Πριν εξετάσω τα προδικαστικά ερωτήματα, είναι απαραίτητο να εκθέσω λεπτομερέστερα το πραγματικό πλαίσιο της κρινόμενης υποθέσεως, όπως προκύπτει από την απάντηση του αιτούντος δικαστηρίου στο αίτημα παροχής διευκρινίσεων που υπέβαλε το Δικαστήριο, καθώς και από τις διευκρινίσεις που δόθηκαν από την ενάγουσα κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

27. Απαντώντας στην αίτηση παροχής διευκρινίσεων, το Bayerisches Landessozialgericht München απέστειλε στο Δικαστήριο δύο επιστολές, μία από τον δικηγόρο της ενάγουσας και μία από τον DAK. Με την πρώτη επιβεβαιώνεται ότι, καθόλη τη διάρκεια παραμονής της P. von Chamier-Glisczinski στο αυστριακό ίδρυμα περίθαλψης, ο σύζυγός της συνέχιζε να κατοικεί στο Μόναχο, όπου εργαζόταν μέχρι τις 30 Ιουνίου 2002. Από τον Αύγουστο 2001, εντούτοις, ήταν ελεύθερος εργασιακών υποχρεώσεων κατόπιν συμφωνίας που είχε συνάψει με τον εργοδότη του ενόψει της λύσεως της συμβάσεώς του εργασίας. Από τον Αύγουστο 2001 μέχρι τον Δεκέμβριο 2003 αναζητούσε εργασία στην Αυστρία, όπου κατοικούσε η σύζυγός του. Τον Δεκέμβριο 2003, τέλος, ο H.-G. von Chamier-Glisczinski άρχισε να ασκεί εμπορική δραστηριότητα, με έδρα από τον Απρίλιο 2004 στο Laufen. Με την επιστολή του DAK επιβεβαιώνεται, αντιθέτως, ότι από τον φάκελο της ενάγουσας προκύπτει ότι, από τις 17 Σεπτεμβρίου 2001 έως τις 30 Ιουνίου 2002, ο H.-G. von Chamier-Glisczinski απασχολούνταν ως μισθωτός και ήταν προαιρετικά ασφαλισμένος στον DAK, ενώ από 1η Ιουλίου 2002 έως τις 18 Δεκεμβρίου 2003 ήταν εγγεγραμμένος ως αναζητών

εργασία στο γραφείο ευρέσεως εργασίας του Μονάχου, από το οποίο ελάμβανε επιδόματα ανεργίας, και ήταν υποχρεωτικά ασφαλισμένος στον εναγόμενο φορέα. Τέλος, από τις 19 Δεκεμβρίου 2003 ήταν ασφαλισμένος στον DAK ως αυτοαπασχολούμενος.

28. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο H.-G. von Chamier-Glisczinski διευκρίνισε ότι, τον Αύγουστο 2001, άρχισε διαπραγματεύσεις με μια αυστριακή φαρμακευτική εταιρεία με στόχο να ξεκινήσει ίδια εμπορική δραστηριότητα. Το σχέδιο αυτό, το οποίο τον οδήγησε να εγκατασταθεί στην Αυστρία, όπου κατοικούσε η σύζυγός του από τον Σεπτέμβριο 2001, δεν υλοποιήθηκε λόγω μη παροχής χρηματοδοτήσεως.

29. Η ανάλυση που ακολουθεί λαμβάνει υπόψη τα προεκτεθέντα στοιχεία στο μέτρο κατά το οποίο ορισμένα από αυτά μπορούν να ασκήσουν επιρροή στην απάντηση που θα δοθεί στα ερωτήματα τα οποία θέτει το αιτούν δικαστήριο.

Β — *Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος*

30. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το Bayerisches Landessozialgericht München ερωτά κατ' ουσίαν αν, βάσει του μηχανισμού που προβλέπει το άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71, ο φορέας του κράτους μέλους κατοικίας του εργαζομένου υποχρεούται να χορηγήσει, για λογαριασμό του αρμόδιου φορέα, παροχές σε χρήμα, ενδεχομένως υπό μορφή επιστροφής ή καλύψεως των εξόδων, σε περιπτώσεις στις οποίες το σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως του εν λόγω κράτους, αντιθέτως προς το κράτος του αρμόδιου φορέα, δεν προβλέπει για τους ασφαλισμένους του χορήγηση παροχών σε είδος.

31. Σκοπός συνεπώς του πρώτου ερωτήματος είναι να διευκρινιστεί αν η ενάγουσα της κύριας δίκης έχει δυνάμει του άρθρου 19 του κανονισμού 1408/71, δικαίωμα στο χρηματικό ισοδύναμο των επίδικων παροχών σε είδος, το οποίο μπορεί να ασκήσει *έναντι των οργανισμών κοινωνικής πρόνοιας του κράτους κατοικίας της*.

32. Πριν απαντήσω στο εν λόγω ερώτημα, θα ήθελα να κάνω ορισμένες διευκρινίσεις.

33. Υπενθυμίζω, κατ' αρχάς, ότι ο κανονισμός 1390/81 επεξέτεινε το πεδίο εφαρμογής ratione personae των κανονισμών 1408/71 και 574/72 στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους. Η περίπτωση του ζεύγους von Chamier-Glisczinski διέπεται από τους κανονισμούς αυτούς, μολονότι από την επ' ακροατηρίου συζήτηση προέκυψε ότι ο H.-G. von Chamier-Glisczinski, κατά τον χρόνο παραμονής της συζύγου του στο

ίδρυμα περίθαλψης της Αυστρίας, δεν αναζητούσε εξηρτημένη εργασία στο κράτος αυτό, αλλά σκόπευε να αυτοαπασχοληθεί.

34. Επισημαίνω, εξάλλου, ότι το Δικαστήριο έχει αποφανθεί όσον αφορά την εφαρμογή του κανονισμού 1408/71 στις παροχές του γερμανικού συστήματος ασφαλίσεως κατά του κινδύνου αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως. Με την απόφαση Molenaar, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι παροχές αυτές, μολονότι έχουν ίδια χαρακτηριστικά, πρέπει να θεωρούνται «παροχές ασθενείας» κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, του κανονισμού 1408/71, διότι «αποσκοπούν κυρίως στη συμπλήρωση των παροχών της ασφαλίσεως ασθενείας, προς τις οποίες [...] συνδέονται από οργανωτικής πλευράς, προκειμένου να βελτιωθεί η κατάσταση της υγείας και η ζωή των μη αυτοεξυπηρετουμένων ατόμων» [7]. Συνεπώς, στις παροχές αυτές έχουν εφαρμογή τα άρθρα 18 έως 36 του κανονισμού.

35. Το αιτούν δικαστήριο προσδιόρισε το άρθρο 19 του κανονισμού ως τη ρύθμιση αναφοράς βάσει της οποίας πρέπει να εξεταστεί η περίπτωση του ζεύγους von Chamier-Glisczinski. Οφείλω να πω, πάντως, ότι διατηρώ ορισμένες αμφιβολίες όσον αφορά την ορθότητα αυτής της αναφοράς. Πράγματι, το εν λόγω άρθρο διέπει την κατάσταση του εργαζομένου ή του μέλους της οικογενείας του, που κατοικεί σε κράτος μέλος διαφορετικό από το αρμόδιο *κατά τον χρόνο* υλοποιήσεως του κινδύνου που δίνει δικαίωμα σε παροχές κοινωνικής ασφαλίσεως, εν προκειμένω της αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως. Αντιθέτως, η κατάσταση του εργαζομένου ή του μέλους της οικογενείας του που μεταφέρει την κατοικία του σε άλλο κράτος μέλος, *αφού αποκτήσει δικαίωμα παροχών που βαρύνουν το αρμόδιο κράτος,* διέπεται από το άρθρο 22, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, του κανονισμού.

36. Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η P. von Chamier-Glisczinski ελάμβανε ήδη παροχές αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως από το γερμανικό ασφαλιστικό σύστημα υπό τη μορφή των λεγόμενων μικτών παροχών, πριν τη μεταφορά της κατοικίας της από τη Γερμανία στην Αυστρία. Φρονώ συνεπώς ότι η περίπτωσή της εμπίπτει μάλλον στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 22, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, και όχι στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 19.

37. Η μεταβολή ρυθμίσεως αναφοράς δεν σημαίνει, εντούτοις, ουσιαστική μεταβολή του εφαρμοστέου συστήματος. Πράγματι, όπως θα εκτεθεί λεπτομερέστερα στη συνέχεια, το άρθρο 22, παράγραφος 1, υπό i και ii, θεσπίζει ρύθμιση ανάλογη με εκείνη του άρθρου 19, παράγραφος 1, στοιχεία α΄ και β΄, εκτός της υποχρεώσεως να λάβει ο εργαζόμενος ή το μέλος της οικογενείας του την έγκριση του αρμόδιου φορέα για τη συνέχιση της ιατρικής θεραπείας σε άλλο κράτος μέλος [8]. Εντούτοις, στην περίπτωση που διέπει το άρθρο 22, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, στο οποίο φαίνεται να εμπίπτει η P. von Chamier-Glisczinski, η έγκριση αυτή «δύναται να μη δοθεί μόνον αν διαπιστωθεί ότι η μετακίνηση του ενδιαφερομένου θα δύνατο να θέσει σε κίνδυνο την κατάσταση της υγείας του ή την εφαρμογή ιατρικής θεραπείας».

7 — Απόφαση της 5ης Μαρτίου 1998, C-160/96 (Συλλογή 1998, σ. I-843, σκέψη 24).

8 — Για τις παροχές σε είδος προβλέπεται ότι η διάρκεια χορηγήσεώς τους διέπεται από τη νομοθεσία του αρμόδιου κράτους και όχι του κράτους κατοικίας (ή διαμονής) όπως προβλέπει το άρθρο 19.

38. Θα πρέπει, τέλος, να υπενθυμιστεί ότι με την απόφαση Twomey το Δικαστήριο, αφού διαπίστωσε ότι η έννοια του εργαζομένου, σύμφωνα με τον κανονισμό 1408/71, έχει ευρύτατο περιεχόμενο, διευκρίνισε ότι το άρθρο 19 του κανονισμού εφαρμόζεται και στον άνεργο που κατοικεί σε κράτος μέλος διαφορετικό από το αρμόδιο, ανεξαρτήτως του αν ασθένησε πριν ή αφού σταμάτησε να εργάζεται [9]. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με την παραπομπή που γίνεται με την παράγραφο 2 του άρθρου 19, το άρθρο αυτό εφαρμόζεται και *στα μέλη της οικογένειας του ανέργου που κατοικούν σε κράτος μέλος διαφορετικό από το αρμόδιο*. Το ίδιο συμπέρασμα θα πρέπει να ισχύει, κατά τη γνώμη μου, για το άρθρο 22, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, του κανονισμού. Πράγματι, αφενός, η έννοια του εργαζομένου που περιέχεται στο κείμενο του εν λόγω άρθρου είναι η ίδια, όπως αναγνώρισε σιωπηρώς το Δικαστήριο με τη σκέψη 16 της αποφάσεως Twomey. Αφετέρου, το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 22, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, όπως και του άρθρου 19, είναι διαφορετικό από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 25 του κανονισμού, το οποίο διέπει την κατάσταση των ανέργων που διαμένουν προσωρινά σε κράτος μέλος διαφορετικό από το αρμόδιο κράτος μέλος προς αναζήτηση εργασίας [10], *χωρίς εντούτοις να μεταφέρουν σε αυτό την κατοικία τους* [11]. Για τους λόγους αυτούς, το γεγονός ότι, όπως προκύπτει από την επιστολή του DAK, την οποία διαβίβασε στο Δικαστήριο το αιτούν δικαστήριο, ότι για μέρος του χρόνου παραμονής της συζύγου του στο ίδρυμα περίθαλψης της Αυστρίας ο H.-G. von Chamier-Glisczinski ήταν εγγεγραμμένος στη Γερμανία ως άτομο που αναζητεί εργασία και ελάμβανε επίδομα ανεργίας από τους αρμόδιους οργανισμούς του εν λόγω κράτους, και αν ακόμα επιβεβαιωθεί, δεν αρκεί από μόνο του για να αποκλείσει τη εφαρμογή του άρθρου 19 [ούτε, για τους ίδιους λόγους, του άρθρου 22, παράγραφος 1, στοιχείο β΄] του κανονισμού στην κατάσταση της P. von Chamier-Glisczinski.

39. Μετά τις διευκρινίσεις αυτές, θα εξετάσω το πρώτο ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο.

40. Από την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι η P. von Chamier-Glisczinski ελάμβανε για ορισμένη περίοδο τις μικτές παροχές που προβλέπει το άρθρο 38 του βιβλίου XI SGB. Οι παροχές αυτές προϋποθέτουν κατ' οίκον φροντίδα του μη αυτοεξυπηρετούμενου προσώπου. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο H.-G. von Chamier-Glisczinski βεβαίωσε επίσης ότι η σύζυγός του, μέχρι την εισαγωγή της στο ίδρυμα περίθαλψης της Αυστρίας, ετύγχανε κατ' οίκον φροντίδας.

41. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει επίσης ότι, τον Αύγουστο 2001, η P. von Chamier-Glisczinski υπέβαλε στον DAK αίτηση ζητώντας να της επιτραπεί η εισαγωγή σε ίδρυμα περίθαλψης της Αυστρίας διατηρώντας το δικαίωμα γερμανικών ασφαλιστικών παροχών αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως. Η αίτηση αυτή απορρίφθηκε. Όπως προαναφέρθηκε, δυνάμει του άρθρου 43, παράγραφος 1, του βιβλίου XI SGB, μη δυνάμενα να αυτοεξυπηρετηθούν πρόσωπα δικαιούνται πλήρη φροντίδα σε ίδρυμα περίθαλψης όταν η φροντίδα κατ' οίκον ή η μερική φροντίδα σε ίδρυμα περίθαλψης δεν είναι δυνατή. Δυνάμει της παραγράφου 2 του εν λόγω άρθρου, το ταμείο ασφαλίσεως κατά της αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως καλύπτει τα έξοδα που αφορούν την παραμονή σε ίδρυμα περίθαλψης με ένα κατ' αποκοπήν ποσό το οποίο, για τα άτομα που υπάγονται στην κατηγορία III, όπως η P. von Chamier-Glisczinski, ανέρχεται σε 1 432 ευρώ μηνιαίως. Επίσης, δυνάμει του άρθρου 43, παράγραφος 4, ο ασφαλισμένος που επιλέγει πλήρη φροντίδα σε ίδρυμα

9 — Απόφαση της 10ης Μαρτίου 1992, C-215/90 (Συλλογή 1992, σ. I-1823, σκέψεις 13 έως 15 και 18).

10 — Βλ. σκέψη 15 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Twomey.

11 — Σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 1, στοιχείο η΄, του κανονισμού 1408/71, ως κατοικία νοείται η «συνήθης διαμονή».

περίθαλψης, μολονότι ο αρμόδιος φορέας δεν το θεωρεί απαραίτητο, δικαιούται συνδρομής ίσης με την προβλεπόμενη από το άρθρο 36 για την αντίστοιχη κατηγορία αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως. Για την κατηγορία ΙΙΙ η συνδρομή αυτή ανέρχεται σε 1 432 ευρώ μηνιαίως.

42. Βάσει των στοιχείων αυτών, είναι λογικό να υποτεθεί ότι, με την αίτηση που υπέβαλε στον DAK, η P. von Chamier-Glisczinski εκδήλωσε την πρόθεση να περάσει από το καθεστώς των μικτών παροχών του άρθρου 38 του βιβλίου XI του Sozialgesetzbuch στο καθεστώς των παροχών του επόμενου άρθρου 43, ζητώντας ταυτόχρονα να «εξαγάγει» τις παροχές αυτές λόγω της εισαγωγής της στο ίδρυμα περίθαλψης της Αυστρίας. Ο λόγος για τον οποίο η αίτηση απορρίφθηκε από τον DAK θα πρέπει να ήταν η εφαρμογή του άρθρου 19 του κανονισμού 1408/71 και όχι η έλλειψη των προϋποθέσεων χορηγήσεως των παροχών του άρθρου 43. Με άλλα λόγια, η P. von Chamier-Glisczinski θα ελάμβανε κατά πάσα πιθανότητα τις παροχές αυτές αν είχε εισαχθεί σε γερμανικό ίδρυμα περίθαλψης. Αποφασίζοντας όμως να μεταφέρει την κατοικία της στην Αυστρία, απώλεσε το δικαίωμα χορηγήσεως των παροχών των άρθρων 36, 38 και 43 του βιβλίου XI του Sozialgesetzbuch, διατηρώντας το δικαίωμα του επιδόματος συμπαράστασης του άρθρου 37, το οποίο, στην περίπτωσή της, ανερχόταν σε περίπου 665 ευρώ μηνιαίως. Εξάλλου, δεν μπορούσε να λάβει καμία παροχή από το αυστριακό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως το οποίο, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, δεν φαίνεται να προβλέπει παροχές σε είδος για περιπτώσεις αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως ανάλογες με αυτή της P. von Chamier-Glisczinski [12].

12 — Διαφορετική είναι, εντούτοις, η άποψη της Γερμανικής Κυβερνήσεως, η οποία φρονεί ότι το αιτούν δικαστήριο ερμήνευσε εσφαλμένα τις συναφείς διατάξεις του αυστριακού δικαίου.

43. Η Γερμανική και η Νορβηγική Κυβέρνηση και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι η δυσμενής κατάσταση στην οποία βρέθηκε η P. von Chamier-Glisczinski οφείλεται στις διαφορές μεταξύ των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως των κρατών μελών, τα οποία έχουν αποτελέσει αντικείμενο απλού συντονισμού δυνάμει του κανονισμού 1408/71, και όχι εναρμονίσεως.

44. Θα πρέπει κατ' αρχάς να υπενθυμιστεί ότι το άρθρο 19 του κανονισμού 1408/71 προβλέπει διαφορετικό καθεστώς για τις παροχές σε χρήμα και για τις παροχές σε είδος. Ενώ οι πρώτες χορηγούνται στον εργαζόμενο που κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο απασχολείται «από τον αρμόδιο φορέα σύμφωνα με τη νομοθεσία που εφαρμόζει αυτός» (άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο β΄), οι δεύτερες χορηγούνται για λογαριασμό του αρμόδιου φορέα από τον φορέα του τόπου κατοικίας, «σύμφωνα με τη νομοθεσία που ισχύει για τον φορέα αυτόν, σαν [ο εργαζόμενος] να ήταν ασφαλισμένος σε αυτόν» (άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο α΄). Όπως προαναφέρθηκε, ανάλογο σύστημα προβλέπει το άρθρο 22, παράγραφος 1, υπό i και ii, του κανονισμού.

45. Ο διφυής μηχανισμός που προκύπτει από τις διατάξεις αυτές επιτρέπει στον εργαζόμενο που είναι ασφαλισμένος σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως κράτους μέλους και κατοικεί ή διαμένει σε άλλο κράτος μέλος, αφενός, να «εξάγει» τις παροχές σε χρήμα τις οποίες δικαιούται βάσει της νομοθεσίας του αρμόδιου κράτους και, αφετέρου, να λαμβάνει, στο κράτος μέλος κατοικίας, τις ίδιες παροχές σε είδος τις οποίες δικαιούνται οι ασφαλισμένοι στο καθεστώς του εν λόγω κράτους. Επίσης, η παραπομπή στη νομοθεσία του κράτους κατοικίας ή διαμονής επιτρέπει να μην υποχρεούνται οι ασφαλιστικοί φορείς του εν λόγω κράτους, οι οποίοι

καλούνται να χορηγήσουν παροχές σε είδος σε εργαζόμενο που είναι ασφαλισμένος στο σύστημα άλλου κράτους μέλους, να εφαρμόζουν ρύθμιση διαφορετική από τη δική τους. Συνεπώς, βάσει αυτής της νομοθεσίας θα καθοριστεί, για παράδειγμα, ο τύπος παροχών, ο τρόπος χορηγήσεως [13] και η διάρκειά τους [14], καθώς και η έκταση της καλύψεως. Οι παροχές χορηγούνται «για λογαριασμό του αρμοδίου φορέα» [15], ο οποίος υποχρεούται, σύμφωνα με το άρθρο 36 του κανονισμού, να τις αποδώσει πλήρως στον φορέα του τόπου κατοικίας ή διαμονής.

46. Βάσει του ορισμού τον οποίο δέχεται η νομολογία του Δικαστηρίου, η έννοια των «σε είδος παροχών» δεν αποκλείει παροχές συνιστάμενες σε εκ μέρους του οφειλέτη φορέα πληρωμές, υπό τη μορφή μεταξύ άλλων της αναλήψεως εξόδων ή της αποδόσεως εξόδων, η δε έννοια των «σε χρήμα παροχών» καλύπτει κυρίως παροχές που αποσκοπούν κυρίως στην κάλυψη της απώλειας μισθού του ασθενούντος εργαζομένου [16]. Με την προπαρατεθείσα απόφαση Molenaar, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι οι παροχές της γερμανικής ασφαλίσεως κατά της αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως που «αποσκοπούν στην κάλυψη της περιθάλψεως που παρέχεται στον ασφαλισμένο, τόσο κατ' οίκον όσο και σε ειδικευμένα ιδρύματα, της αγοράς μηχανημάτων και της εκτελέσεως εργασιών, εμπίπτουν αναμφισβήτητα στην έννοια των παροχών "σε είδος" των άρθρων 19, παράγραφος 1, στοιχείο α', 25, παράγραφος 1, στοιχείο α', και 28, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71» [17]. Οι παροχές τις οποίες αφορά η αξίωση που προέβαλε η P. von Chamier-Glisczinski κατά του DAK, μολονότι έγκεινται στην καταβολή χρηματικού ποσού για την επιστροφή εξόδων, αποτελούν συνεπώς παροχές σε είδος και υπόκεινται στο καθεστώς που προβλέπει για τις παροχές αυτές ο κανονισμός 1408/71.

47. Δυνάμει του άρθρου 19, παράγραφος 1, στοιχείο α', του εν λόγω κανονισμού, όπως ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο με την απόφαση Molenaar, ο εργαζόμενος που κατοικεί σε κράτος μέλος διαφορετικό από το αρμόδιο λαμβάνει, στο κράτος μέλος κατοικίας του, παροχές σε είδος ίδιες με αυτές που χορηγεί ο φορέας του κράτους μέλους κατοικίας ή διαμονής σε ανάλογες περιπτώσεις στους ασφαλισμένους του, «*καθόσον* η νομοθεσία του κράτους κατοικίας, ανεξαρτήτως της ειδικότερης ονομασίας του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οποία εντάσσεται, *προβλέπει την καταβολή των παροχών σε είδος* που αποσκοπούν στην κάλυψη των ιδίων κινδύνων με εκείνους που καλύπτει η ασφάλιση [...] στο κράτος μέλος απασχολήσεως» [18].

48. Κατά συνέπεια, ο εργαζόμενος δεν μπορεί να προβάλει καμία αξίωση *έναντι του κράτους κατοικίας*, αν η νομοθεσία του κράτους αυτού δεν προβλέπει τη χορήγηση παροχών σε είδος για την κάλυψη του κινδύνου για τον οποίο αξιώνει τη χορήγηση των παροχών αυτών. Φρονώ ότι αυτό το συμπέρασμα ευθυγραμμίζεται τόσο με το γράμμα του άρθρου 19, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού όσο και με τη *ratio* της

13 — Σε ορισμένα εθνικά συστήματα, για παράδειγμα, τα έξοδα ιατρικής περιθάλψεως που παρέχεται σε δημόσια ιδρύματα καλύπτονται κατά κανόνα από τον αρμόδιο φορέα, ενώ σε άλλα ισχύει σύστημα επιστροφής. Το ποσοστό καλύψεως των εξόδων ιατρικής περιθάλψεως ποικίλλει επίσης μεταξύ των διαφόρων συστημάτων.

14 — Όπως προαναφέρθηκε, για τις περιπτώσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 22, παράγραφος 1, η διάρκεια χορηγήσεως των παροχών καθορίζεται από τη νομοθεσία του αρμόδιου κράτους.

15 — Βλ. άρθρα 19, παράγραφος 1, στοιχείο β', και 22, παράγραφος 1, υπό i.

16 — Βλ. απόφαση της 30ής Ιουνίου 1966, 61/65, Vaassen-Göbbels (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 337).

17 — Σκέψη 32.

18 — Σκέψη 37. Η υπογράμμιση δική μου.

εν λόγω διατάξεως, η οποία είναι να εξασφαλιστεί στον εργαζόμενο η πρόσβαση, στο κράτος μέλος κατοικίας ή διαμονής, σε νοσηλεία κατάλληλη για την κατάσταση της υγείας του, *υπό συνθήκες ισότητας* με τους ασφαλισμένους στο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως του εν λόγω κράτους.

49. Στην περίπτωση της P. von Chamier-Glisczinski, δεδομένου ότι, όπως φαίνεται, το αυστριακό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως δεν προβλέπει τη χορήγηση παροχών σε είδος για τον κίνδυνο αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως, από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι δεν μπορεί να προβληθεί καμία αξίωση έναντι *των φορέων του κράτους κατοικίας*.

50. Από αυτή την άποψη συμφωνώ με την ερμηνεία που προτείνει η Γερμανική και η Νορβηγική Κυβέρνηση και η Επιτροπή με τις αντίστοιχες παρατηρήσεις τους.

51. Δεν συμφωνώ, αντιθέτως, με την άποψη ότι από την ιδιωτικού διεθνούς δικαίου φύση του άρθρου 19, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού προκύπτει ότι η πρόσβαση του εργαζομένου, ο οποίος κατοικεί σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο στο οποίο απασχολείται, σε παροχές σε είδος διέπεται αποκλειστικά από τη ρύθμιση του κράτους μέλους κατοικίας υπό την έννοια ότι δεν μπορεί να προβληθεί καμία αξίωση με αντικείμενο τέτοιες παροχές *βάσει της νομοθεσίας του αρμόδιου κράτους μέλους έναντι των φορέων του εν λόγω κράτους*, αν η ρύθμιση του κράτους μέλους κατοικίας δεν προβλέπει τη χορήγηση παροχών σε είδος για την κάλυψη του κινδύνου για τον οποίο ζητούνται οι εν λόγω παροχές.

52. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει με την απόφαση Jordens-Vosters ότι ο κανονισμός 1408/71 «αποβλέπει κυρίως στη διασφάλιση της εφαρμογής, σύμφωνα με κοινοτικά και ενιαία κριτήρια, των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως που αφορούν, σε κάθε κράτος μέλος, τους εργαζομένους που διακινούνται εντός της Κοινότητας» και ότι «μια ερμηνεία του κανονισμού 1408/71 που θα απαγόρευε σε εθνική νομοθεσία να παρέχει στον εργαζόμενο προστασία ευρύτερη από αυτή που απορρέει από την εφαρμογή του κανονισμού θα υπερέβαινε τον σκοπό του, αλλά και τον σκοπό και το πεδίο εφαρμογής του άρθρου [42 ΕΚ]» [19]. Ειδικότερα, με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι θα ήταν αντίθετο προς το γράμμα και το πνεύμα του άρθρου 19 του κανονισμού να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι *απαγορεύει* «στον αρμόδιο φορέα να χορηγήσει σε εργαζόμενο ασφαλιστικές παροχές ευνοϊκότερες από αυτές τις οποίες υποχρεούται να εξασφαλίζει σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία, εφόσον η εθνική νομοθεσία την οποία εφαρμόζει ο εν λόγω φορέας του επιτρέπει να χορηγεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, ανάλογη συμπληρωματική ασφαλιστική προστασία στους εν λόγω ασφαλισμένους». Σύμφωνα με το Δικαστήριο, *ουδεμία επιρροή* ασκεί το γεγονός ότι ο εργαζόμενος κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους διαφορετικού από το αρμόδιο. Το γεγονός αυτό, αν και αποφασιστικής σημασίας, σύμφωνα με το άρθρο 19 του κανονισμού, «για τον προσδιορισμό του φορέα που είναι επιφορτισμένος με τη χορήγηση των παροχών που οφείλονται στον ασφαλισμένο και της νομοθεσίας που είναι εφαρμοστέα για

19 — Απόφαση της 10ης Ιανουαρίου 1980, 69/79 (Συλλογή τόμος 1980/I, σ. 47, σκέψη 11).

τη χορήγησή τους, *στερείται σημασίας* […] όσον αφορά την ενδεχόμενη χορήγηση δυνάμει της εφαρμοστέας νομοθεσίας συμπληρωματικών ασφαλιστικών παροχών τις οποίες δεν δικαιούται ο ασφαλισμένος, αλλά τις οποίες μπορεί να του χορηγήσει ο αρμόδιος φορέας» [20].

53. Κατ' αναλογία, με την απόφαση Pierik I [21], η οποία δεν αφορά το άρθρο 19, αλλά το άρθρο 22 του κανονισμού 1408/71, το Δικαστήριο, αφού επιβεβαίωσε ότι «το άρθρο 22 […], εξεταζόμενο στο πλαίσιο των γενικών στόχων της Συνθήκης, εντάσσεται στα μέτρα που σκοπό έχουν να παράσχουν στον εργαζόμενο που είναι υπήκοος κράτους μέλους της Κοινότητας τη δυνατότητα να λαμβάνει παροχές σε είδος εντός των άλλων κρατών μελών, ασχέτως του εθνικού φορέα στον οποίο υπάγεται ο εργαζόμενος αυτός ή του τόπου κατοικίας του» [22], έκρινε ότι ο όρος «παροχές σε είδος που χορηγούνται, για λογαριασμό του αρμόδιου φορέα από το φορέα του τόπου διαμονής ή κατοικίας» [άρθρο 22, παράγραφος 1, στοιχείο β΄] δεν σημαίνει αποκλειστικά τις παροχές σε είδος που χορηγούνται στο κράτος μέλος κατοικίας, αλλά και τις παροχές που έχει τη δυνατότητα να χορηγεί ο αρμόδιος φορέας [23], τούτο δε διότι, όπως είπε το Δικαστήριο, ο κανονισμός απαιτεί να εξασφαλίζεται στον εργαζόμενο η δυνατότητα να επωφελείται από τη νοσηλεία που είναι περισσότερο κατάλληλη για την κατάσταση της υγείας του και περισσότερο αποτελεσματικές, ανεξαρτήτως του τόπου κατοικίας του ή του τόπου όπου είναι διαθέσιμη η νοσηλεία αυτή στο εσωτερικό της Κοινότητας [24].

54. Οι δύο προπαρατεθείσες αποφάσεις αφορούσαν νοσηλεία που χορηγήθηκε στο κράτος μέλος απασχολήσεως από τον ασφαλιστικό φορέα του εν λόγω κράτους σε εργαζόμενο που κατοικούσε στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, ενώ στην περίπτωση της P. von Chamier-Glisczinski ζητείται επιστροφή εξόδων για παροχές που χορηγήθηκαν εντός του κράτους κατοικίας. Εντούτοις, δεν νομίζω ότι το γεγονός αυτό και μόνον αποκλείει την εφαρμογή των αρχών που θέσπισε το Δικαστήριο και σε περιπτώσεις όπως αυτή που αποτελεί το αντικείμενο της κύριας δίκης.

55. Εξάλλου, το να θεωρηθεί ότι το άρθρο 19 αποτελεί εμπόδιο στη χορήγηση από τους φορείς του αρμόδιου κράτους μέλους σε ασφαλισμένο του παροχές σε είδος βάσει της εφαρμοστέας επ' αυτών νομοθεσίας, όταν οι παροχές αυτές δεν προβλέπονται από το κράτος μέλος κατοικίας του ενδιαφερομένου, θα μπορούσε να οδηγήσει σε αποτελέσματα μη συμβατά προς τον σκοπό του κανονισμού. Αυτό θα συνέβαινε, για παράδειγμα, αν το αρμόδιο κράτος μέλος προβλέπει, για την κάλυψη συγκεκριμένου κινδύνου, αποκλειστικά παροχές σε είδος, ενώ το κράτος μέλος κατοικίας αποκλειστικά παροχές σε χρήμα: στην περίπτωση αυτή, ο εργαζόμενος δεν θα ελάμβανε ούτε παροχές σε χρήμα, εφόσον δεν προβλέπονται από το αρμόδιο κράτος, το οποίο πρέπει να τις χορηγήσει σύμφωνα με το άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, του κανονισμού, ούτε παροχές σε είδος, εφόσον δεν προβλέπονται από το κράτος μέλος κατοικίας. Με άλλα λόγια, ο εργαζόμενος θα στερούνταν οποιασδήποτε καλύψεως για τον εν λόγω κίνδυνο, παρά το ότι ο κίνδυνος καλύπτεται από το ασφαλιστικό σύστημα και των δύο κρατών. Σε μια τέτοια περίπτωση, η μεταχείριση του εργαζομένου θα ήταν διαφορετική τόσο από τη μεταχείριση των ασφαλι-

20 — Σκέψη 13. Η υπογράμμιση δική μου.
21 — Απόφαση της 16ης Μαρτίου 1978, 117/77 (Συλλογή τόμος 1978, σ. 297).
22 — Σκέψη 14.
23 — Σκέψη 21.
24 — Σκέψεις 17 και 22.

σμένων στο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως του αρμόδιου κράτους που κατοικούν στο κράτος αυτό όσο και από τη μεταχείριση των ασφαλισμένων στο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους κατοικίας.

56. Θεωρώ προφανές ότι ένα τέτοιο αποτέλεσμα δεν ευθυγραμμίζεται με το πνεύμα του κανονισμού και με τους σκοπούς τους οποίους επιδιώκει ο συντονισμός των εθνικών νομοθεσιών κοινωνικής ασφαλίσεως τον οποίο θεσπίζει το άρθρο 42 ΕΚ, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται ιδίως η απαγόρευση διακρίσεων και η διατήρηση των κεκτημένων δικαιωμάτων [25]. Συναφώς θα πρέπει να υπενθυμιστεί επίσης ότι το Δικαστήριο αντιτάσσεται σταθερά σε κάθε ερμηνεία των διατάξεων του κανονισμού 1408/71 που θα μπορούσε να οδηγήσει σε απώλεια των ασφαλιστικών πλεονεκτημάτων που εξασφαλίζει η νομοθεσία κράτους μέλους [26].

57. Μολονότι ο κανονισμός 1408/71 δεν αντιτάσσεται στην επιστροφή που αποτελεί το αντικείμενο της αξιώσεως της P. von Chamier-Glisczinski κατά του DAK, εντούτοις το δικαίωμα επιστροφής δεν απορρέει, κατά την άποψή μου, από τις διατάξεις του εν λόγω κανονισμού, ακόμα και αν ερμηνευθεί υπό το πρίσμα των κανόνων της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας. Θα πρέπει συνεπώς να εξεταστεί αν το δικαίωμα αυτό μπορεί να αναγνωριστεί απευθείας δυνάμει των εν λόγω κανόνων, η ερμηνεία των οποίων αποτελεί το αντικείμενο του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος.

58. Για όλους τους προεκτεθέντες λόγους, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει ως εξής στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα:

«Το άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητος, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο μισθωτός ή ο μη μισθωτός που κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους διαφορετικού από το αρμόδιο δεν δικαιούται καμία παροχή σε είδος χορηγούμενη για λογαριασμό του αρμόδιου φορέα από τον φορέα του τόπου κατοικίας, εφόσον η νομοθεσία του κράτους κατοικίας δεν προβλέπει τη χορήγηση παροχών σε είδος για την κάλυψη του κινδύνου για τον οποίον αξιώνονται οι εν λόγω παροχές. Το άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, του κανονισμού 1408/71 δεν απαγορεύει τη χορήγηση σε αυτόν τον μισθωτό ή μη μισθωτό ή σε μέλος της οικογένειάς του των εν λόγω παροχών υπό μορφή επιστροφής εξόδων, από τον αρμόδιο φορέα, σύμφωνα με τη νομοθεσία την οποία αυτός εφαρμόζει».

59. Κατά τον ίδιο τρόπο πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να ερμηνευθεί το άρθρο 22 του

25 — Βλ. με αυτό το πνεύμα και την πρόσφατη απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Bosmann, με την οποία κρίθηκε ότι μολονότι βάσει του άρθρου 13, παράγραφος 2, στοιχείο α΄, του κανονισμού 1408/71, το πρόσωπο που ασκεί μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος ενός κράτους μέλους υπόκειται στη νομοθεσία του κράτους αυτού, ακόμη και αν κατοικεί στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, «εντούτοις δεν είναι δυνατό βάσει του κανονισμού αυτού να απαγορευθεί στο κράτος κατοικίας να χορηγεί, κατ' εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας του, οικογενειακές παροχές στο πρόσωπο αυτό» (απόφαση της 20ής Μαΐου 2008, C-352/06, Συλλογή 2008, σ. I-3827, σκέψη 31).

26 — Βλ. αποφάσεις της 9ης Δεκεμβρίου 1993, C-45/92 και C-46/92, Lepore και Scamuffa (Συλλογή 1993, σ. I-6497, σκέψη 21), της 4ης Οκτωβρίου 1991, C-349/87, Paraschi (Συλλογή 1991, σ. I-4501, σκέψη 22), της 30ής Μαρτίου 1993, C-282/91, de Wit (Συλλογή 1993, σ. I-1221, σκέψεις 16 και 17), και της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-165/91, van Munster (Συλλογή 1994, σ. I-4661, σκέψη 27). Βλ. επίσης αποφάσεις της 9ης Οκτωβρίου 1997, C-31/96 έως C-33/96, Naranjo Arjona κ.λπ. (Συλλογή 1997, σ. I-5501, σκέψη 20), της 17ης Δεκεμβρίου 1998, C-153/97, Grajera Rodríguez (Συλλογή 1998, σ. I-8645, σκέψη 17), και της 9ης Νοεμβρίου 2006, C-205/05, Nemec (Συλλογή 2006, σ. I-10745, σκέψεις 37 και 38).

κανονισμού 1408/71, εφόσον το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι η περίπτωση της P. von Chamier-Glisczinski υπάγεται, όπως νομίζω, στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως και όχι στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 19.

Γ — *Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος*

60. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο αν, δυνάμει των άρθρων 18 ΕΚ, 39 ΕΚ και 49 ΕΚ, υφίσταται έναντι του *αρμόδιου φορέα* αξίωση αναλήψεως των δαπανών, κατόπιν προηγούμενης εγκρίσεως, για την εισαγωγή και τη νοσηλεία σε ίδρυμα περίθαλψης εντός άλλου κράτους μέλους, *μέχρι του ύψους των παροχών που καταβάλλονται σε ασφαλισμένο του αρμόδιου κράτους μέλους*.

61. Κατ' αρχάς, επισημαίνεται ότι αν και, κατά την πάγια νομολογία σχετικά με την προβλεπομένη από το άρθρο 234 ΕΚ κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ εθνικών και κοινοτικών δικαστηρίων, στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να εφαρμόσει τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου, όπως έχουν ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, στην υπόθεση που του έχει υποβληθεί, στο Δικαστήριο εναπόκειται να συναγάγει από το σύνολο των στοιχείων που του παρέσχε το εθνικό δικαστήριο τα στοιχεία του κοινοτικού δικαίου που χρήζουν ερμηνείας, λαμβάνοντας υπόψη το αντικείμενο της διαφοράς [27].

62. Πρέπει να επισημανθεί ότι τα στοιχεία της διαφοράς της κύριας δίκης τα οποία διαθέτουμε οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η P. von Chamier-Glisczinski δεν νομιμοποιείται να επικαλεστεί την εφαρμογή υπέρ αυτής του άρθρου 49 ΕΚ. Πράγματι, σύμφωνα με τα στοιχεία που διαβίβασε το αιτούν δικαστήριο και με τις ενδείξεις που παρέσχε ο H.-G. von Chamier-Glisczinski κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η P. von Chamier-Glisczinski δεν μετέβη *προσωρινώς* στην Αυστρία *με σκοπό* να νοσηλευθεί στο ειδικευμένο ίδρυμα στο οποίο εισήχθη, αλλά μετέφερε *μονίμως την κατοικία της* στο εν λόγω κράτος, ενόψει της επικείμενης ελεύσεως του συζύγου της. Συνέχισε να κατοικεί μονίμως στην Αυστρία και να νοσηλεύεται στο εν λόγω ίδρυμα για περίοδο 27 μηνών. Με την απόφαση Steymann κατά Staatssecretaris van Justitie, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι τα άρθρα 59 και 60 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ) «δεν αφορούν την κατάσταση υπηκόου κράτους μέλους ο οποίος μεταβαίνει στο έδαφος άλλου κράτους μέλους και εγκαθιστά εκεί την κύρια κατοικία του, προκειμένου να τυγχάνει εκεί παροχής υπηρεσιών επ' αόριστον» [28]. Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώθηκε με την απόφαση Sodemare [29], η οποία αφορούσε υπηρεσίες νοσηλείας σε κατοικίες για ηλικιωμένους.

63. Κατά την ίδια έννοια, η περίπτωση του ζεύγους von Chamier-Glisczinski δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 39 ΕΚ. Πράγματι, από τις δηλώσεις στις οποίες

27 — Βλ. απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2003, C-56/01, Inizan (Συλλογή 2003, σ. I-12403, σκέψεις 32 και 34 και παρατιθέμενη εκεί νομολογία).

28 — Απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1988, 196/87 (Συλλογή 1988, σ. 6159, σκέψη 17).

29 — Απόφαση της 17ης Ιουνίου 1997, C-70/95, Sodemare κ.λπ. (Συλλογή 1997, σ. I-3395, σκέψη 38).

προέβη ο H.-G. von Chamier-Glisczinski κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση προκύπτει ότι κατά τη διάρκεια της παραμονής της συζύγου του στην Αυστρία δεν ανέλαβε καμία άμεση πρωτοβουλία προς αναζήτηση μισθωτής εργασίας στη χώρα αυτή.

64. Συνεπώς, λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα θα πρέπει να περιοριστεί στην ερμηνεία του άρθρου 18 ΕΚ.

65. Επισημαίνω κατ' αρχάς ότι δεν συμφωνώ με την ένσταση που προέβαλε η Επιτροπή και η Νορβηγική Κυβέρνηση, σύμφωνα με τις οποίες, συνεπεία του ότι ο κανονισμός 1408/71 εγκαθιδρύει στο πεδίο των κοινωνικών ασφαλίσεων την ελεύθερη κυκλοφορία την οποία προβλέπουν οι διατάξεις της Συνθήκης, στη διαφορά που αποτελεί το αντικείμενο της κύριας δίκης είναι εφαρμοστέο μόνον το άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, του κανονισμού, ενώ οι διατάξεις της Συνθήκης είναι εφαρμοστέες μόνον εφόσον κηρυχθεί προηγουμένως άκυρο το εν λόγω άρθρο.

66. Πράγματι, όπως έχω προαναφέρει [30], φρονώ ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, δεν κωλύει την αναγνώριση στον εργαζόμενο και στα μέλη της οικογενείας του, σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης, δικαιώματος που μπορεί να ασκηθεί όχι έναντι του φορέα του κράτους κατοικίας, αλλά έναντι του φορέα του κράτους ασφαλίσεως.

67. Συναφώς υπενθυμίζεται επίσης ότι το Δικαστήριο, εξετάζοντας τη σχέση μεταξύ του άρθρου 22, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 και των διατάξεων της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών, έχει διευκρινίσει, με την απόφαση Kohll [31], ότι το εν λόγω άρθρο *δεν έχει ως αντικείμενο να ρυθμίσει* και, επομένως, *ουδόλως εμποδίζει* την επιστροφή από τα κράτη μέλη, *με τους ισχύοντες στο αρμόδιο κράτος πίνακες αμοιβών*, των εξόδων που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια της παροχής ιατρικών υπηρεσιών εντός άλλου κράτους μέλους, αλλά απλώς επιτρέπει στον ασφαλισμένο να λάβει ιατρικές παροχές σε είδος, για λογαριασμό του αρμόδιου φορέα, σύμφωνα με τις διατάξεις της νομοθεσίας του κράτους εντός του οποίου πραγματοποιούνται οι παροχές [32]. Ο γενικός χαρακτήρας αυτής της κρίσεως, αφενός, και το γεγονός ότι το άρθρο 22, παράγραφος 1, και το άρθρο 19, παράγραφος 1, του κανονισμού θεσπίζουν ταυτόσημη ρύθμιση για τις παροχές σε είδος, αφετέρου, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι διευκρινίσεις του Δικαστηρίου ισχύουν, εκτός από όλες τις περιπτώσεις που καλύπτονται από το άρθρο 22, παράγραφος 1 [συμπερι-

30 — Βλ. σημεία 51 έως 56.

31 — Απόφαση της 28ης Απριλίου 1998, C-158/96, Kohll (Συλλογή 1998, σ. I-1931).

32 — Σκέψεις 26 και 27. Με τις σκέψεις αυτές το Δικαστήριο απάντησε σε ένσταση που προέβαλε η Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου και ο αρμόδιος φορέας, ανάλογη με την ένσταση που προβάλλει η Επιτροπή στην παρούσα δίκη. Βλ. και απόφαση της 12ης Ιουλίου 2001, C-368/98, Vanbraekel κ.λπ. (Συλλογή 2001, σ. I-5363, σκέψη 36). Με την προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 27 απόφαση Inizan, επίσης, το Δικαστήριο απέκλεισε το ενδεχόμενο το άρθρο 22, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, υπό i, του κανονισμού, εξαρτώντας από προηγούμενη έγκριση τη χορήγηση των παροχών σε είδος τις οποίες εγγυάται, να μη συμβιβάζεται με τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ (σκέψεις 15 έως 36). Βλ., τέλος, την πλέον πρόσφατη απόφαση της 16ης Μαΐου 2006, C-372/04, Watts (Συλλογή 2006, σ. I-4325, σκέψεις 46 έως 48).

λαμβανομένων όσων υπάγονται στο στοιχείο β΄], και για τις περιπτώσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 19, παράγραφος 1. Όπως το άρθρο 22, παράγραφος 1, έτσι και το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεν έχει ως αντικείμενο να ρυθμίσει και, επομένως, *δεν εμποδίζει* την επιστροφή των εξόδων για ιατρικές υπηρεσίες που παρασχέθηκαν εντός κράτους μέλους διαφορετικού από το κράτος ασφαλίσεως υπό τις προϋποθέσεις και τους πίνακες αμοιβών που ισχύουν σε αυτό.

68. Με την προπαρατεθείσα απόφαση Kohll, το Δικαστήριο επισήμανε επίσης ότι το δικαίωμα επιστροφής απορρέει αμέσως από τις διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών [33].

69. Το ζήτημα που πρέπει να επιλυθεί είναι αν το ίδιο δικαίωμα μπορεί να αναγνωριστεί δυνάμει του άρθρου 18 ΕΚ σε περίπτωση στην οποία δεν μπορεί να γίνει επίκληση των διατάξεων του άρθρου 49 ΕΚ ή του άρθρου 39 ΕΚ.

70. Συναφώς, υπενθυμίζω κατ' αρχάς ότι, κατά πάγια νομολογία, το κοινοτικό δίκαιο δεν θίγει την εξουσία των κρατών μελών να διαρρυθμίζουν τα συστήματά τους κοινωνικής ασφαλίσεως [34]. Επομένως, ελλείψει εναρμονίσεως σε κοινοτικό επίπεδο, απόκειται στη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους να καθορίσει τις προϋποθέσεις υπαγωγής σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως [35]. Εντούτοις, τα κράτη μέλη οφείλουν να τηρούν, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, το κοινοτικό δίκαιο [36] και ιδίως τις διατάξεις της Συνθήκης που αφορούν την παρεχόμενη σε όλους τους πολίτες της Ενώσεως ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών [37].

71. Όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, στον βαθμό που σε πολίτη της Ενώσεως αναγνωρίζεται εντός όλων των κρατών μελών η ίδια νομική μεταχείριση με αυτήν της οποίας τυγχάνουν οι τελούντες στην ίδια κατάσταση υπήκοοι αυτών των κρατών μελών, θα ήταν ασύμβατο προς το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας να είναι δυνατό να υποστεί ο πολίτης αυτός, εντός του κράτους μέλους του οποίου είναι υπήκοος, λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση από αυτή της οποίας θα ετύγχανε αν δεν είχε κάνει χρήση των διευκολύν-

33 — Σύμφωνα με το Δικαστήριο, οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν εθνική νομοθεσία η οποία εξαρτά από την προηγούμενη έγκριση του ασφαλιστικού φορέα την επιστροφή, σύμφωνα με τον πίνακα αμοιβών του κράτους ασφαλίσεως, των οδοντιατρικής φύσεως δαπανών για ιατρικές υπηρεσίες που παρέχονται από ελεύθερο επαγγελματία εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος, εκτός νοσηλευτικού ιδρύματος, Όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, μια τέτοια νομοθεσία «αποθαρρύνει τους ασφαλισμένους ενός συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως να απευθύνονται στους εγκατεστημένους σε άλλο κράτος μέλος παρέχοντες ιατρικής φύσεως υπηρεσίες και συνιστά, τόσο για τους τελευταίους όσο και για τους ασθενείς τους, εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών» (σκέψεις 34 και 35).

34 — Βλ. ιδίως αποφάσεις της 7ης Φεβρουαρίου 1984, 238/82, Duphar κ.λπ. (Συλλογή 1984, σ. 523, σκέψη 16), και Sodemare κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 27.

35 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 24ης Απριλίου 1980, 110/79, Coonan (Συλλογή τόμος 1980/I, σ. 77, σκέψη 12), της 4ης Οκτωβρίου 1991, C-349/87, Paraschi (Συλλογή 1991, σ. I-4501, σκέψη 15), και της 30ής Ιανουαρίου 1997, C-4/95 και C-5/95, Stöber και Piosa Pereira (Συλλογή 1997, σ. I-511, σκέψη 36).

36 — Βλ. αποφάσεις της 13ης Μαΐου 2003, C-385/99, Müller-Fauré και van Riet (Συλλογή 2003, σ. I-4509, σκέψη 100), της 28ης Απριλίου 1998, C-120/95, Decker (Συλλογή 1998, σ. I-1831, σκέψη 23), Watts, προπαρατεθείσα, σκέψη 92, και Kohll, προπαρατεθείσα, σκέψη 19.

37 — Βλ. απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2000, C-135/99, Elsen (Συλλογή 2000, σ. I-10409, σκέψη 33).

σεων που παρέχει η Συνθήκη στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας [38]. Όπως έκρινε το Δικαστήριο, οι διευκολύνσεις αυτές δεν θα μπορούσαν να παραγάγουν πλήρως τα αποτελέσματά τους αν ένας υπήκοος κράτους μέλους μπορούσε να αποτραπεί από τη χρήση τους λόγω των κωλυμάτων που θέτει στη διαμονή του εντός του κράτους μέλους υποδοχής μια κανονιστική ρύθμιση του κράτους καταγωγής του η οποία αντιμετωπίζει δυσμενώς το γεγονός ότι ο εν λόγω υπήκοος επωφελήθηκε των διευκολύνσεων αυτών [39].

72. Εθνική κανονιστική ρύθμιση, η οποία θέτει σε δυσμενή θέση ορισμένους ημεδαπούς απλώς και μόνο διότι άσκησαν το δικαίωμά τους ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής σε άλλο κράτος μέλος, συνεπάγεται έτσι άνιση μεταχείριση, η οποία αντιβαίνει προς τις αρχές στις οποίες βασίζεται η ιδιότητα του πολίτη της Ενώσεως, δηλαδή στη διασφάλιση της ίδιας νομικής μεταχειρίσεως κατά την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας [40].

73. Αυτό πρέπει να θεωρηθεί, κατά τη γνώμη μου, ότι ισχύει για εθνική ρύθμιση που αποκλείει την επιστροφή σε ασφαλισμένο στο εθνικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως κατά του κινδύνου αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως, εντός των ορίων της καλύψεως που εγγυάται το εν λόγω σύστημα, των εξόδων που πραγματοποιήθηκαν επ' ευκαιρία της παραμονής σε ειδικευμένο ίδρυμα άλλου κράτους μέλους, εφόσον η επιστροφή των εν λόγω εξόδων θα επιτρεπόταν σε περίπτωση παραμονής σε συμβεβλημένο ίδρυμα ευρισκόμενο στο έδαφος του κράτους μέλους ασφαλίσεως.

74. Αυτή η διαφορετική μεταχείριση θα μπορούσε να δικαιολογηθεί μόνον αν στηριζόταν σε αντικειμενικούς λόγους ανάλογους προς τον σκοπό που θεμιτώς επιδιώκει το εθνικό δίκαιο [41].

75. Συναφώς υπενθυμίζω ότι με την απόφαση Smits και Peerbooms [42] το Δικαστήριο, επεκτείνοντας την εφαρμογή των αρχών που τέθηκαν με την απόφαση Kohll στη νοσοκομειακή περίθαλψη, διευκρίνισε ότι, μολονότι η ρύθμιση κράτους μέλους, η οποία θέτει ως προϋπόθεση για την απόδοση από το ασφαλιστικό ταμείο των εξόδων της περιθάλψεως που έχει παρασχεθεί από νοσοκομειακό ίδρυμα εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος την παροχή προηγούμενης

38 — Βλ. αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 2006, C-520/04, Turpeinen (Συλλογή 2006, σ. I-10685, σκέψη 20), της 11ης Ιουλίου 2002, C-224/98, D'Hoop (Συλλογή 2002, σ. I-6191, σκέψη 30), και της 29ης Απριλίου 2004, C-224/02, Pusa (Συλλογή 2004, σ. I-5763, σκέψη 18).

39 — Βλ. προπαρατεθείσες στην προηγούμενη υποσημείωση αποφάσεις Turpeinen, σκέψη 21, και Pusa, σκέψη 19.

40 — Βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις Turpeinen, σκέψη 22, και Pusa, σκέψη 19. Βλ. επίσης αποφάσεις της 18ης Ιουλίου 2006, C-406/04, De Cuyper (Συλλογή 2006, σ. I-6947, σκέψη 39), και Elsen, προπαρατεθείσα.

41 — Βλ. αποφάσεις της 23ης Μαρτίου 2004, C-138/02, Collins (Συλλογή 2004, σ. I-2703, σκέψη 66), Turpeinen, προπαρατεθείσα, σκέψη 32, και Van Cuyper, προπαρατεθείσα, σκέψη 40.

42 — Απόφαση της 12ης Ιουλίου 2001, C-157/99 (Συλλογή 2001, σ. I-5473).

εγκρίσεως, συνιστά εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, μπορεί εντούτοις να δικαιολογείται από τον διφυή σκοπό της διατηρήσεως ενός ισόρροπου και προσιτού σε όλους συστήματος νοσοκομειακής περιθάλψεως και της αποτελεσματικής διαχειρίσεως των οικονομικών πόρων που προορίζονται για την υγειονομική περίθαλψη [43].

76. Φρονώ ότι ανάλογες σκέψεις ισχύουν και για τις παροχές νοσηλείας και περιθάλψεως σε μη δυνάμενα να αυτοεξυπηρετηθούν πρόσωπα, οι οποίες χορηγούνται από ειδικευμένα ιδρύματα. Πράγματι, όπως ορθώς κατά τη γνώμη μου υπογραμμίζει η Γερμανική και η Νορβηγική Κυβέρνηση, και για τις παροχές αυτές ισχύουν οι ίδιες απαιτήσεις σχεδιασμού που συνδέονται με τη διατήρηση ενός ισόρροπου και προσιτού σε όλους συστήματος ιδρυμάτων περιθάλψεως των μη αυτοεξυπηρετούμενων προσώπων, λαμβανομένης ιδίως υπόψη της επιμηκύνσεως του προσδόκιμου επιβιώσεως στις χώρες της Κοινότητας, καθώς και οι απαιτήσεις συγκρατήσεως του κόστους που βαρύνει τα εθνικά συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως.

77. Συνεπώς, η απαίτηση προηγούμενης εγκρίσεως για την προεκτεθείσα επιστροφή δεν είναι αντίθετη προς το άρθρο 18 ΕΚ, εφόσον οι προϋποθέσεις στις οποίες υπόκειται η έγκριση δικαιολογούνται από τους προαναφερθέντες σκοπούς, βασίζονται σε κριτήρια αντικειμενικά, μη συνεπαγόμενα διακρίσεις και προκαθορισμένα και πληρούν την προϋπόθεση της αναλογικότητας [44].

78. Θα πρέπει, εντούτοις, να υπενθυμιστεί ότι, εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η αίτηση που υπέβαλε η P. von Chamier-Glisczinski για να της χορηγηθούν, κατά την παραμονή της στο ίδρυμα περίθαλψης της Αυστρίας, οι παροχές σε είδος τις οποίες προβλέπει το σύστημα ασφαλίσεως κατά της αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως στο οποίο ήταν ασφαλισμένη, απορρίφθηκε κατόπιν εφαρμογής μόνον του άρθρου 19 του κανονισμού 1408/71. Για τους προεκτεθέντες λόγους, η εφαρμογή του εν λόγω άρθρου δεν αποκλείει το δικαίωμα επιστροφής εξόδων, εντός των ορίων της καλύψεως που προβλέπει το εν λόγω σύστημα, δυνάμει του άρθρου 18 ΕΚ [45]. Συνεπώς, η απόρριψη της αιτήσεως της P. von Chamier-Glisczinski δεν μπορεί να θεωρηθεί νόμιμη σε κάθε περίπτωση.

43 — Σκέψεις 69 επ. Σύμφωνα με τη νομολογία, εντούτοις, δεν επιτρέπεται να υπόκειται σε έγκριση η ιατρική περίθαλψη που παρέχεται εκτός νοσηλευτικού ιδρύματος σε άλλο κράτος μέλος (προπαρατεθείσα απόφαση Kholl).

44 — Βλ. αποφάσεις Müller-Fauré και van Riet, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 36, και Inizan, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 27. Με την απόφαση Leichtle, για παράδειγμα, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν συνάδουν με τις απαιτήσεις της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών οι προϋποθέσεις που προβλέπει γερμανική ασφαλιστική ρύθμιση για την έγκριση της πραγματοποιήσεως αγωγής με ιαματικά λουτρά σε άλλο κράτος μέλος από τους ασφαλισμένους (απόφαση της 18ης Μαρτίου 2004, C-8/02, Συλλογή 2004, σ. I-2641).

45 — Θα πρέπει, εντούτοις, να επισημανθεί ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, το δικαίωμα επιστροφής και το δικαίωμα χορηγήσεως παροχών σε είδος από το κράτος κατοικίας ή διαμονής, το οποίο απορρέει από την εφαρμογή των διατάξεων του κανονισμού 1408/71, ενδέχεται να αλληλεπικαλύπτονται. Είναι σαφές ότι, στις περιπτώσεις αυτές, είναι απαραίτητο να αποφευχθεί η σώρευση παροχών. Ο σκοπός αυτός μπορεί να επιτευχθεί μέσω διοικητικής συνεργασίας μεταξύ των ενδιαφερομένων φορέων, σύμφωνα με το σύστημα που θεσπίζει ο κανονισμός.

VI — Πρόταση

79. Υπό το πρίσμα όλων των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα που του υπέβαλε το Bayerisches Landessozialgericht München ως εξής:

«1) Το άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητος, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο μισθωτός ή ο μη μισθωτός που κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους διαφορετικού από το αρμόδιο δεν δικαιούται καμία παροχή σε είδος χορηγούμενη για λογαριασμό του αρμόδιου φορέα από τον φορέα του τόπου κατοικίας, εφόσον η νομοθεσία του κράτους κατοικίας δεν προβλέπει τη χορήγηση παροχών σε είδος για την κάλυψη του κινδύνου για τον οποίον αξιώνονται οι εν λόγω παροχές. Το άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, του κανονισμού 1408/71 δεν απαγορεύει τη χορήγηση σε αυτόν τον μισθωτό ή μη μισθωτό ή σε μέλος της οικογένειάς του των εν λόγω παροχών υπό μορφή επιστροφής εξόδων, από τον αρμόδιο φορέα, σύμφωνα με τη νομοθεσία την οποία αυτός εφαρμόζει.

2) Το άρθρο 18 ΕΚ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει ρύθμιση κράτους μέλους που αποκλείει την επιστροφή σε ασφαλισμένο στο εθνικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως κατά του κινδύνου αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως, εντός των ορίων καλύψεως που εγγυάται το εν λόγω σύστημα, των εξόδων που πραγματοποιήθηκαν επ' ευκαιρία της παραμονής σε ειδικευμένο ίδρυμα ευρισκόμενο σε άλλο κράτος μέλος, στο οποίο του παρασχέθηκε η νοσηλεία και η φροντίδα την οποία απαιτεί η κατάστασή του, εφόσον η ανάληψη ή η επιστροφή των εν λόγω εξόδων θα επιτρεπόταν σε περίπτωση παραμονής σε συμβεβλημένο ίδρυμα ευρισκόμενο στο έδαφος του κράτους μέλους ασφαλίσεως. Μια τέτοια διαφορετική μεταχείριση μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον αν βασίζεται σε αντικειμενικούς δικαιολογητικούς λόγους, ανάλογους προς τον σκοπό που επιδιώκει θεμιτώς το εθνικό δίκαιο.»